

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США У СВІТЛІ СИРІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Статтю присвячено аналізу зовнішньополітичної діяльності президента Обами. Виявлено кореляцію політичних промов американського очільника із зовнішньою політикою Сполучених Штатів щодо Сирії. Розглянуто тенденцію змін офіційної позиції Білого дому з огляду на перебіг подій у Сирії.

Ключові слова: зовнішня політика, інтервенціонізм, риторика, військове втручання, стратегії.

Статья посвящена анализу внешнеполитической деятельности президента Обамы. Выявлено корреляцию политических речей американского лидера с внешней политикой Соединенных Штатов по отношению к Сирии. Рассмотрено тенденцию к изменению официальной позиции Белого дома, принимая во внимание изменение событий в Сирии.

Ключевые слова: внешняя политика, интервенционизм, риторика, военное вмешательство, стратегии.

The article is devoted to analysis of president Obama foreign policy. Political speeches of the American leader and their correlation with American foreign policy regarding Syria are described. Tendency to the change of official position of the White House due to the course of events in Syria is analyzed.

Key words: foreign policy, interventionism, rhetoric, military intervention strategy.

Постановка проблеми. В умовах ключової ролі США набуває актуальності дослідження фактору впливу США на внутрішню політику інших країн, зокрема Сирії. Вагомим є прогнозування зовнішньої політики Америки на Близькому сході, враховуючи риторичні заяви американських очільників.

Метою статті є аналіз політики Б. Обами щодо Сирії та її кореляція з офіційними заявами Вашингтона.

Актуальним і раніше не дослідженим виявляється аналіз політичних промов президента США, що відображає погляди американського лідера на зовнішню політику країни. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- здійснити аналіз офіційної риторики Б. Обами щодо Сирії;
- виявити кореляцію риторичних заяв президента із зовнішньою політикою США.

Аналіз останніх досліджень. Зовнішню політику американського президента Б. Обами досліджувало чимало науковців, які акцентували увагу на різних аспектах цієї проблеми. Серед них слід окремо виділити політичний аналіз аналітиків за працями К. Джаякумара [1], Дж. Фрідмана [2] тощо.

Питанню сирійського конфлікту присвячено низку праць українських науковців, серед яких на особливу увагу заслуговує стаття В. Горбача «Про рішення Обами щодо Сирії та прогнози на майбутнє» (2013 р.) [3], особливістю якої є висвітлення ролі Америки в контексті аналізу подій у Сирії, що окреслює перспективи сучасних міжнародних відносин і ролі в них не лише США, а й Росії, та Китаю. На разі

офіційна риторика Б. Обами та її кореляція із зовнішньополітичними кроками Білого дому залишається поза увагою фахівців.

Слід зазначити, що головною ідеєю зовнішньополітичної програми Б. Обами є відновлення американського лідерства. «Місія Сполучених Штатів полягає в тому, щоб зміцнювати світове лідерство, яке ґрунтується на розумінні того, що світ об'єднує спільна безпека» [4, с. 3]. Упродовж першого терміну президент позиціонував себе пацифістом. Однак, незважаючи на такі заяви, реалії другого терміну свідчать про інше. У порівнянні з вереснем 2001 року оборонний бюджет Америки подвоївся і зараз становить приблизно 700 млрд доларів на рік [5].

Варто наголосити, що начебто мирні декларації Б. Обами позначені імперативами інтервенціонізму. «Слід пам'ятати, що американський народ забезпечить воєнну перевагу. У нас будуть наймогутніші збройні сили в історії світу. І ми зробимо все від нас залежне, щоб захистити наші інтереси та завдати поразки будь-якому ворогові» [6, с. 2]. Водночас існують серйозні підстави щодо ймовірності зміни зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів, незважаючи на запевнення Обами у вірності традиціям. Однак ні демократи, до яких належить президент, ні республіканці не дозволять президентові кардинально змінити курс. Підтвердженням незмінності курсу США стали події в Сирії.

Судячи з заяв високопосадовців Білого дому, Сполучені Штати вже найближчим часом можуть завдати військового удару по Сирії. За повідомленням

джерел у Вашингтоні, адміністрація Обама схиляється до здійснення обмеженої у масштабах та тривалості атаки на стратегічні військові об'єкти у Сирії. Як заявив виданню *Washington Post* високопоставлений чиновник в Білому домі, метою удару буде покарати уряд Асада, та унеможливити майбутнє використання ним хімічної зброї проти цивільного населення. 26 серпня державний секретар США Джон Керрі заявив, що в нього майже немає сумнівів, що уряд Башара аль-Асада застосував проти власного народу хімічну зброю: «Те, що ми побачили у Сирії минулого тижня, повинно шокувати свідомість світу. Це переписує будь-які принципи моралі. За усіма стандартами, це не можна вибачити. І попри будь-які виправдовування та пояснення, які дехто намагається вигадати, це неможливо заперечити» [7].

Про підготовку до атаки Сирії вказують деякі ознаки. Вашингтон привів у бойову готовність чотири бойові кораблі, які перебувають у радіусі ракетного удару біля берегів Сирії. Ближче до берегів Сирії передислокувався атомний авіаносець «Німіц». Росія застерігає США від військового втручання без мандата Ради Безпеки ООН, де вона має право вето. Але Вашингтон вже не сподівається отримати дозвіл ООН і готовий діяти без нього. Глава МЗС США Чак Гейгел, по дорозі в Індонезію, заявив, що обмірковує варіанти: «Ми вивчаємо дані розвідки. Ми будемо мати факти. І якщо ми вирішимо діяти, це буде у згоді з міжнародною спільнотою та у відповідності з правовими нормами».

Деякі експерти у Вашингтоні вважають, що Обама схиляється до обмеженого втручання – наприклад точкового ракетного удару чи бомбардування стратегічних військових та урядових об'єктів Асада. Цілком імовірно, що такі дії можуть перерости в затяжний конфлікт, наслідки якого важко передбачити. Тим часом Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Кетрін Ештон заявила, що рішення щодо застосування військової сили в Сирії ще не прийнято, але блок розглядає усі варіанти.

Привертає увагу той факт, що серед американських президентів пори постбіполярності Б. Обама найчастіше у промовах зазначає НАТО. Це підтверджує наміри максимально ефективно використовувати військовий потенціал Альянсу для вирішення міжнародних проблем. Зокрема НАТО допомагає Америці вести війну в Афганістані. Війська Альянсу, підтримані санкціями ООН, брали безпосередню участь у здійсненні низки революцій у Північній Африці. ВПС НАТО під керівництвом США здійснювали бойові польоти над територією Лівії та Єгипту. Недарма така увага Б. Обама зосереджена на ролі НАТО у зовнішній політиці Вашингтона. Вагомою залишається роль союзників у конфлікті з Сирією. Австралія, Франція, Туреччина та Ізраїль готові підтримати удар американців по Сирії.

Позицію Сполучених Штатів активно підтримує Франція. Міністр закордонних справ Франції Лоран Фабіус заявив, що для нього відповідальність за хімічну атаку Асада є очевидною: «Сталося масове вбивство хімічною зброєю. І відповідальність Башара Асада є очевидною. Мусить бути реакція» [8]. За його

словами, Франція готова діяти за різними сценаріями, окрім одного – нічого не робити. Подібну заяву зробив і прем'єр-міністр Австралії Кевін Радд: Ми зобов'язані діяти заради родин жертв. Усі в Сирії зацікавлені в тому, щоб встановити правду. Радд чітко заявив, що Австралія готова брати участь у міжнародній відповіді, аби покарати винних, якщо їхня провина буде доведена. Уперше про свою можливу підтримку військовим діям у Сирії заявив і німецький уряд. Речник німецького канцлера Штеффен Зайберт сказав, що у разі, якщо інспектори ООН доведуть, що урядові сили атакували своїх противників за допомогою хімічної зброї, винні мусять бути покарані.

Для рішучих кроків президент потребує підтримки законодавчого органу, тому він офіційно попросив Конгрес санкціонувати військові дії проти Сирії за ймовірне застосування хімічної зброї. За словами пана Обама, будь-яка операція, у тому числі наземне втручання, буде «обмеженою». Як головнокомандувач збройними силами США, Обама може віддати наказ про удар по Сирії і без санкцій Конгресу, але він вважає, що дебати з цього питання необхідні й важливі. «Я давно вважаю, що наша сила зосереджена не лише в нашій військовій потужності, але і в нашому прикладі народовладдя, влади народу і для народу... Саме тому я ухвалив ще одне рішення: я звернуся за дозволом на застосування сили до представників американського народу в Конгресі», – йдеться у заяві Обама [9]. Президент надіслав законопроект спікеру Палати представників і голові Сенату. За очікуваннями, президент Обама отримає підтримку Конгресу. Такий результат відповідатиме традиційному курсу США, визначеному попереднім президентом і спрямованим на збереження домінантної ролі Америки у світі.

Згідно з результатами опитування, проведеного *Washington Post* і *ABC News*, 59 відсотків американців виступають проти ракетних ударів по Сирії, «за» – 36 відсотків.

Адміністрація Білого дому використовує аналогічний із попередниками підхід до вирішення важливих для Сполучених Штатів питань зовнішньої політики. Сьогоднішня ситуація нагадує події та риторику колишнього президента США Дж. Буш-мол. напередодні війни в Іраку. Тоді держсекретар США Колін Пауел представив Раді Безпеки детальні докази наявності в Хусейна зброї масового ураження. Пізніше американські розвіддані виявились хибними. «Те, що Хусейн мав зброю масового ураження – хімічну, біологічну та можливо ядерну – було використано для розв'язання війни в Іраку. Виявилось, такої зброї у Саддама Хусейна не було. Тому не дивно, що і самі американці, і решта країн світу мають багато сумнівів щодо нападу на Сирію», – зазначає Браян Бендер із видання «Бостон Глоуб». Більшість американців проти військової операції в Сирії [10].

Адміністрація Обама наполягає, що удар по Сирії, якщо такий буде, не має мети скинення з влади Башара аль-Асада. А лише унеможливити майбутнє застосування ним хімічної зброї проти населення [11]. Президент спочатку заперечував факт зміни влади, проте вже з середини вересня зміст офіційних заяв змінюється.

Цікавою, на нашу думку, є техніка маніпулятивного впливу, яку використовує Білий дім, плануючи агресію проти певної країни, як то трапилося в Іраку, Афганістані, Єгипті, а тепер – і в Сирії.

Спочатку в повідомленнях Державного департаменту від серпня 2013 року звучали повідомлення про застосування хімічної зброї в Сирії, потім з'явилося повідомлення про її застосування урядовими військами, хоча достовірних фактів не було. Для підтвердження цієї версії американці ініціювали комісію ООН, яка зі значним запізненням дісталася Сирії. 28-29 серпня навіть члени НАТО не були певні щодо військового втручання в події, що відбувалися в Сирії. А вже 30 серпня високопосадовці США розпочинають кампанію, спрямовану на переконання світової спільноти у загрозі з боку Башар аль-Асада. Сполучені Штати намагаються створити міжнародну коаліцію для спільних дій проти цієї країни. Міністр оборони США Чак Гейгел після того, як британський парламент проголосував проти військового втручання, заявив: «Президент Обама і наш уряд – незалежно від того, яке рішення буде прийнято – націлені на спільну міжнародну операцію». Глава Пентагону додав, що США продовжать консультації з Великобританією. «Наш підхід полягає в продовженні роботи з формування міжнародної коаліції, яка буде діяти спільно. Думаю, ви помітили, що низка країн вже озвучили свою позицію про використання хімічної зброї в Сирії». Він мав на увазі Туреччину, провідні канали якої озвучили версію Державного департаменту США щодо причетності урядових військ до застосування хімічної зброї проти громадян власної країни. Інакше і не могло бути, оскільки Туреччина є членом Альянсу і значною мірою залежить від Сполучених Штатів.

30 серпня звучать заяви представників Білого дому про неминучість військової операції в Сирії. Для прийняття цієї думки світовою спільнотою зростає кількість офіційних заяв на всіх владних рівнях, від прес-секретаря і до Державного секретаря та президента США. Посилиться змістовне наповнення заяв про загрозу хімічної зброї не лише для народу Сирії, а й інших держав, хоча аналогічною зброєю володіють майже всі країни світу, більшою або меншою мірою. Із 189 країн світу, які мають хімічну зброю, лише три країни повністю позбулися її. Серед них – Індія, Албанія та Південна Корея. Щодо самих Сполучених Штатів, які разом із Росією володіють найбільшими запасами смертельних речовин, то вони не виконали вимог по знешкодженню хімічної зброї до кінцевого терміну – квітня 2007 року. Термін було продовжено до кінця 2012 року, проте і цього разу термін був відстрочений [див. дет. 12]. Незважаючи на власні порушення, США залишають за собою право вирішувати питання щодо наявності хімічної зброї в Сирії на власний розсуд. 17 вересня 2013 року Сирія погодилась приєднатися до Конвенції ООН про заборону хімічної зброї. Це було зроблено з метою уникнути удару з боку США та їхніх союзників, проте такий крок не вплинув на рішення Америки провчити Сирію. Схоже на те, що Б. Обамою прийняте рішення і ніякі кроки, здійснені Башаром аль-Асадом не змінять його думку.

У наступні дні Державний департамент заявляє, що має беззаперечні докази застосування військами Асада хімічної зброї. У доповіді вказується, що «Уряд Сполучених Штатів з високою впевненістю вважає, що сирійський уряд провів атаку з використанням хімічної зброї в передмісті Дамаска 21 серпня 2013. Ми також припускаємо, що режим використовував нервово-паралітичну речовину. (...) Наші оцінки були надані Конгресу США і ключовим іноземним партнерам». У тексті також вказується, що для захисту джерел інформації та методів її збору в доповіді не наводяться всі зібрані дані. Навіть поверхневий перегляд оприлюдненого відеоматеріалу свідчить про непрофесійний рівень «зібраних даних», які на думку американських фахівців, мали б переконати світову спільноту у причетності урядових військ до трагедії.

17 вересня президент заявив про необхідність усунути Башара аль-Асада від влади. Було зазначено, що чим довше Асад залишатиметься при владі в Сирії, тим довше там триватиме збройний конфлікт. «У результаті тиску, який ми чинили протягом двох останніх тижнів, Сирія нарешті у перший раз визнала, що володіє хімічною зброєю та погодилася приєднатися до конвенції, яка забороняє використання хімічної зброї» [13].

Політика Америка реалізується в межах прагматичної стратегії «зміна поведінки». «Демократи-яструби» вважають за краще вдаватися до тактики багатосторонності, однак, при потребі, не вагаючись застосовувати воєнну силу в односторонньому порядку, без згоди Ради Безпеки ООН. Проте варто зважати, що Сполучені Штати намагаються заручитися підтримкою союзників, навіть якщо йдеться про застосування сили. Заяви Б. Обами з приводу подій в Єгипті, Судану, Лівії та Сирії звучали в унісон із заявами європейських політиків. Такий підхід виправданий, оскільки зменшує критику з боку світової спільноти, однак не применшує ролі Америки як світового лідера.

Американська винятковість та претензії на моральне лідерство залишаються ідеологічною основою зовнішньої політики США. І в цьому сенсі нова адміністрація не відрізняється від попередньої. Риторика президента підтверджує ідею глобального «лідерства Америки». Президент позиціонує себе не лише як лідер країни, а й намагається переконати світову спільноту у здатності США продовжити зовнішній курс беззаперечного лідера світу. Принагідно варто зазначити, що риторичний акцент на «лідерстві» є прорахованим ходом президента у складній геополітичній грі, оскільки ослаблена двома війнами країна зі зростаючим зовнішнім боргом, нестабільною економікою та високим рівнем безробіття не справляється з роллю світового лідера. Однак це не заважає президентові переконувати світову спільноту у здатності Америки повести західні країни за собою.

Намагаючись поліпшити імідж Америки, президент не раз зазначав, що уряд завжди готовий вислухати своїх потенційних суперників та вступити з ними в діалог в ім'я національних інтересів країни та світового співтовариства, яке покладається на Сполучені Штати як на лідера в питаннях безпеки.

Однак у випадку з Сирією риторичні заяви президента та високопосадовців США змінюються. Представниця Ради національної безпеки США Кейтлін Гейден заявила агентству дра, що Обама ухвалюватиме рішення щодо Сирії, виходячи з «інтересів США». «Він переконаний, що йдеться про основоположні інтереси США і що країни, котрі порушують міжнародні норми, мають бути притягнуті до відповідальності», – підкреслила Гейден. За її словами, США продовжуватимуть консультації із Великобританією щодо Сирії.

Ще одним аргументом на користь застосування сили проти Сирії виступає загроза союзникам Сполучених Штатів у цьому регіоні – Ізраїлю, Туреччині, Йорданії та Лівану. Цей аргумент, на думку Білого дому, є вагомим чинником втручання у внутрішні справи Сирії.

Привертає увагу той факт, що на зміну С. Хусейну з'явилися нові загрози. Вчорашньою загрозою був лідер Іраку, потім ним став лідер Лівії – М. Каддафі, сьогоднішньою – очільник Сирії Б. аль-Асад, а завтрашньою – лідер Ірану і т. д. Усе залежить від того, наскільки політика тієї чи іншої країни

відповідає інтересам (економічним або політичним) Сполучених Штатів.

Риторика Б. Обами вирізняє значна кількість згадок про «демократію» і «свободу», особливо в оцінці політичної ситуації, зокрема в Лівії, Єгипті, Тунісу та Сирії, революційні зміни в яких пов'язуються з демократичними процесами. Будь-яка зміна внутрішньополітичної ситуації оцінюється в термінах «порушення демократичних норм» і «свобод», отже потребує втручання Вашингтона як захисника демократії.

На нашу думку, очевидним є те, що президент Обама продовжує зовнішню політику свого попередника, змінивши стратегію і активно використовуючи риторика, не змінивши при цьому змісту політики інтервенціонізму. Найближчим часом Вашингтон на менше ніж глобальне лідерство не погодиться, оскільки воєнні та фінансові можливості дають підстави для цього.

Є підстави вважати, що політика Б. Обами посилить не лише нестабільність у регіоні Близького сходу та антиамериканські настрої, а й зміцнить власні позиції задля політичних та економічних переваг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jayakumar K. Syria – to intervene or not to intervene? [Електронний ресурс] / Kirthi Jayakumar. – Режим доступу до джерела : <http://www.transconflict.com/2013/08/syria-humanitarian-intervention-298/>.
2. Friedman G. Strategy, ideology and the close of the Syrian crisis [Електронний ресурс] / G. Friedman. – Режим доступу до джерела : <http://www.stratfor.com/weekly/strategy-ideology-and-close-syrian-crisis>.
3. Горбач В. Про рішення Обами щодо Сирії та прогнози на майбутнє [Електронний ресурс] / В. Горбач. – Режим доступу до джерела : <http://euroatlantica.info/statti/539-pro-rishennia-obamy-shchodo-syrii-ta-prohnozy-na-maibutnie.html>.
4. Obama B. Renewing American Leadership / B. Obama // Foreign Affairs. – July-August 2007. – Vol. 86. № 4. – P. 2–16.
5. Гончаров А. США скоротять витрати на оборонну сферу [Електронний ресурс] / А. Гончаров // Українські Національні Новини. – Режим доступу до джерела : <http://unn.com.ua/ua/news/07-11-2011/518274>.
6. Obama B. Remarks at the National Defense University, March 12, 2009 [Електронний ресурс] / B. Obama. – Режим доступу : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=85854>.
7. Чи віддасть Обама наказ атакувати Сирію? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://ukrainian.voanews.com/content/us-military-options-syria/1738057.html>.
8. Міжнародна спільнота визначається щодо військового втручання в Сирії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://ukrainian.voanews.com/content/syria-options/1737271.html>.
9. Обама просить Конгрес підтримати військові дії проти Сирії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2013/09/130901_obama_syria_hk.shtml.
10. Більшість американців проти війни в Сирії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://ukrainian.voanews.com/content/article/1742016.html>.
11. Сирійська дилема для Обами: без мандата ООН – діяти чи чекати? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainian.voanews.com/content/syria-world-opinion/1739709.html>.
12. 10 Фактів з історії використання хімічної зброї [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2013/09/130917_chemical_weapons_convention_ms.shtml.
13. Сирія не знатиме спокою поки Асад при владі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://ukrainian.voanews.com/content/article/1751010.html>.

Рецензенти: Шевчук О. В., д. політ. н., професор;
Громадська Н. А., к. політ. н., доцент.

© Худолій А. О., 2014

Дата надходження статті до редколегії 17.10.2013 р.

ХУДОЛІЙ Анатолій Олексійович – доктор політичних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія», м. Острог.

Коло наукових інтересів: зовнішня політика держав світу в умовах глобалізації.